

Train de trainer

MANUAL

A black and white photograph of a person sitting and writing in a notebook. The person is wearing a grey t-shirt, a necklace with a small pendant, and several bracelets on their left wrist. The top of the image is torn, revealing a black background where the title is located. The person's face is not visible.

MONEYREBELS.

COLOFON

MoneyRebels®

Randweg 13
2983 AL Ridderkerk
Hello@moneyrebels.nl

Hoofredactie

Joëlla Opraus
Annelou van Noort

Uitgever

MoneyRebels®

© 2021 MoneyRebels

Alle rechten voorbehouden.
Niets uit deze uitgave mag worden
overgenomen en/of op enigerlei
wijze worden gereproduceerd
zonder schriftelijke toestemming
van de uitgever.

Beste trainer, coach en/of begeleider,

Wat ontzettend gaaf dat we jou welkom mogen heten bij de MoneyRebels-club en dat je aan de slag gaat met open, positieve gesprekken over het onderwerp 'geld' met kinderen tot 13 jaar.

De MoneyRebels Kletskaarten zijn niet zomaar een stel vragen die we op een terrasje hebben bedacht, en bovendien is geld misschien niet ieders dagelijkse werk, dus vandaar dat we jou graag wat extra handvatten willen meegeven door middel van de training en deze manual.

Het kan natuurlijk altijd zo zijn dat jouw vraag er net niet bij staat.

Schroom dan niet om even een mail te sturen met jouw vraag naar hello@moneyrebels.nl of even te bellen met de trainers Joëlla Opraus of Annelou van Noort.

Spieken per leeftijd

Om alvast een beeld te krijgen bij wat kinderen vanaf welke leeftijd ongeveer moeten weten/hebben, hebben we op de volgende pagina een kleine spiekbrieven voor je gemaakt. Voor ouders is deze spiekbrieven overigens ook gratis te downloaden op: www.moneyrebels.nl

SPIEBRIEF

Kinderen 7 - 9 jaar

Kinderen ontdekken:

- De verschillen in betaalmiddelen. Betalen met munten, bankbiljetten, pinpas en met mobiel.
- Het verschil tussen 'willen hebben' en 'nodig hebben'. Het gevoel 'willen hebben' is sterk aanwezig.
- De invloed van reclame.
- Dat het leuk is om bij een groep te horen. Dat je soms artikelen wil kopen omdat anderen dat ook hebben.

Tips om spelenderwijs te leren:

- Raadspletjes: 'Wat kost dit pak melk?' of rekenspletjes: 'Hoeveel pakken melk kost één iPhone?'
- Knutsel samen een spaarpot voor een specifiek doel.
- Uitleggen hoe reclame werkt.

Kinderen 10 – 12 jaar:

Kinderen kunnen:

- Zelfstandig betalen. Ook met digitaal geld.
- Het saldo checken op de Mobiel Bankieren app, zodat ze weten hoe rijk ze zijn :).
- De pincode onthouden en, nog belangrijker, geheim houden.
- Reclame herkennen in programma's en filmpjes.
- Weten welke aanbieding interessant is.

Tips om te doen:

- Vertel hoe belangrijk het is om je persoonlijke gegevens niet te delen met anderen.
- Bespreek de verschillende vormen van geldcriminaliteit zoals geldezels en Whatsapp fraude.
- Deel je eigen geldblunders. Die maken we tenslotte allemaal. Toch?

Deze spiekbrieven geven al een goede indicatie van wat de kinderen minimaal zouden moeten weten. Al deze onderdelen komen uiteraard ook terug in de MoneyRebels Kletskaarten.

De MoneyRebels Kletskaarten

De MoneyRebels Kletskaarten serie is heel uitgebreid en heeft een divers aantal thema's. Ieder initiatief waar we mee werken, mag hierin een eigen selectie maken die past bij hun eigen doelgroep. Mocht je dus een thema of vraag missen, kan het zijn dat deze niet is geselecteerd voor jullie doelgroep.

Doel van de Kletskaarten

Het doel van de MoneyRebels Kletskaarten is om tools aan te reiken om het gesprek over geld aan te gaan met de kinderen. Hierbij zijn een aantal basisvoorwaarden belangrijk.

 Houd de balans tussen luchtigheid en openheid
Hou de balans tussen luchtigheid en openheid. We hebben er bewust voor gekozen om het thema 'armoede' niet expliciet te benoemen in de kaarten. We willen kinderen de vrijheid bieden om het thema 'geld' voor zichzelf te ontdekken, zonder de eventuele financiële thuissituatie daarin te betrekken.

We vinden het belangrijk hen te laten denken vanuit hoop en toekomst en niet vanuit het verleden. Toch is het prachtig als kinderen zich zo veilig en/of vrij voelen om ook dat stuk met je te delen. Daar mag dan uiteraard ook ruimte voor zijn, zeker als de rest van de groep dat ook als prettig ervaart.

Probeer als gespreksleider wel de balans te bewaken tussen de rauwe onderwerpen en de positiviteit. Dat helpt hen om een (nieuwe) eigen visie op geld te ontwikkelen en hoop te creëren voor hun eigen toekomst. En bovendien is het altijd goed om thuissituaties dan later even persoonlijk te bespreken.

 Wees zonder oordeel
Je luistert naar de ander met je eigen Geldtype (zie later in deze manual), je eigen Money Mindset, jouw eigen kijk op de wereld. Bovendien wil je het beste voor de kinderen. Het kan dus zomaar zijn dat bepaalde antwoorden tegen jouw kijk op de wereld ingaan, of je je misschien zelfs zorgen maakt om de ander, niks menselijks is je vreemd en iedereen vindt wel iets van geld. Maar.... Probeer er toch alert op te zijn dat je zonder oordeel reageert en vragen blijft stellen. Op deze manier borg je dat de ander zich veilig blijft voelen om eerlijk te zijn.

Wees je bewust van je eigen filter

Deze tip sluit aan op tip 2. We hebben het in de training gehad over Geldtypes. Iedereen kiest, kijkt en doet op zijn eigen manier met geld. Jij ook. Wees nieuwsgierig naar de ander door vooral veel te luisteren en door te vragen, en probeer je eigen filter niet leidend te laten zijn in je gesprek.

Werk met groepen

Het leuke van werken met groepen, is dat de verschillen tussen de kinderen en hun blik op 'geld' zo leuk zichtbaar worden. En die verschillen zijn zo belangrijk: we vullen elkaar aan. Gebruik daarom ook die groepsdynamiek om de kinderen van elkaar te laten leren. Een leuke manier kan zijn door ze elkaar te laten interviewen, waarbij ze alleen maar vragen mogen stellen.

Benoem de vertrouwelijkheid

Ze zijn het natuurlijk al gewend van jou en/of jullie organisatie. De veiligheid om persoonlijke dingen te delen. Benoem toch ook even dat wat ze delen rondom geld veilig is bij jou als trainer, docent of coach. En dat er mogelijkheden zijn om 1-op-1 verder door te praten over het onderwerp.

Hoe is het spel opgebouwd?

Het spel bestaat uit verschillende vragen die opgedeeld zijn in zes hoofdthema's:

- Geld - Algemeen
- Money Mindset
- Geld verdienen
- Geld sparen
- Geld uitgeven
- Geld geven

Deze thema's zijn vaak opgedeeld in diverse categorieën. Zo vind je onder het thema 'Geld - Algemeen' bijvoorbeeld de categorieën 'geld', 'zakgeld', 'goed met geld omgaan' en 'geld & emotie'. Alle onderdelen zijn los van elkaar te gebruiken, maar we raden wel aan om per keer meerdere vragen uit een categorie te gebruiken om wat verder door te kunnen praten over een bepaald onderwerp. Aan het eind van het spel, vind je nog 15 stellingen die je kunt gebruiken om een gesprek / discussie te starten.

Geld

Categorieën: Geld, Zakgeld

Geld is van oudsher 'slechts' een ruilmiddel. Door de jaren heen, heeft geld voor mensen ook andere betekenissen gekregen. (On)Veiligheid, ego, zelfwaarde, bron van ruzies, stress en soms zelfs een levensdoel. De vragen die we bij dit thema stellen, zijn bedoeld om de kinderen te laten nadenken over wat geld voor hun betekent, welke rol het al speelt in hun leven en wat voor gevoel ze daar bij hebben.

We hebben er voor gekozen om 'zakgeld' hier ook bij te plaatsen om een idee te krijgen of de kinderen zelf al geld te besteden hebben in de vorm van zakgeld.

Tip: de opdracht 'waar denk je aan bij...' leent zich uitstekend voor een bewegingsoefening bijvoorbeeld met een bal die overgegooid wordt.

Money Mindset

Categorieën: Cultuur, Goed met geld omgaan, Geld & emotie, Rijk zijn, Genoeg

Money Mindset gaat over de overtuigingen over geld die jij hebt ontwikkeld door bijvoorbeeld cultuur, opvoeding en vriendschappen. Deze overtuigingen klinken door in de keuzes die mensen maken met geld, de emoties die ze daarbij voelen en vele zaken meer.

MONEYREBELS.

Geld verdienen

Categorieën: Idool, Geld verdienen

Het wordt straks op de middelbare school straks steeds belangrijker om keuzes te gaan maken in wat bij je past als toekomstig beroep. Met de vragen willen we bereiken dat de kinderen leren dat geld verdienen een gevolg is van je talenten inzetten en geen doel op zich. Ik gaan we dieper in op werken om geld te verdienen. De kinderen tot 13 jaar mogen zelf nog geen bijbaan hebben. Toch wordt hun mening over het hebben van een bijbaan al in deze leeftijd gevormd. Het doen van klusjes (tegen betaling) in huis helpt ook al in hun welwillendheid om straks een bijbaan te zoeken.

Geld sparen

Geld sparen kan uiteraard niet ontbreken in het geheel. De meeste kinderen die zakgeld krijgen, leren dat ze er ook een deel van moeten sparen. Het idee erachter wordt vaak snel duidelijk als ze iets 'duurders' kunnen kopen dat ze graag wilden en een tijd voor hebben gespaard. Het belangrijkste doel van onze vragen in dit thema is het uitstellen van een behoefte tot je iets kunt betalen. Dat komt overigens later bij 'Geld uitgeven / lenen' ook nog wel terug. Sparen voor onvoorziene zaken hebben we voor deze leeftijd nog niet meegenomen.

BELANGRIJK: Heb jij een groep kinderen waar 'sparen' nu praktisch niet haalbaar is? Probeer het toch bespreekbaar te maken, maar dan meer in de algemene zin, zoals: 'Waarom sparen mensen?'. Of vlieg het onderwerp aan via het thema 'Geld uitgeven'.

Geld geven

Categorie: Vrijgevigheid

Geld weggeven, vrijgevig zijn. Bij de één is het thuis een vast gegeven, de ander heeft er nog nooit van gehoord en vraagt zich af waarom mensen dat doen. Onderzoeken wijzen uit dat mensen het gelukkigst zijn als ze ook uitdelen van hetgeen ze gegeven is. Je wordt dus echt gelukkiger als je weggeeft en daardoor ontvang je dus gek genoeg ook iets terug.

Door kinderen actief te laten nadenken over dit onderwerp, en hen te laten nadenken over wat zij belangrijk vinden om aan te geven, groeit ook de vrijgevigheid al in hen. Het maakt daarbij niet uit of het geven is aan de buurman, iemand die op straat leeft, dieren of de natuur. Het gaat om het verlangen iets bij te dragen vanuit eigen tijd, geld en/of middelen.

Hoe ga je te werk?

De MoneyRebels Kletskaarten zijn zo ontworpen dat je ze tijdens je lessen, trainingen of coaching kunt inzetten of wellicht kies je ervoor om er een speciale tijdsblokken voor vrij te maken. Je bent volledig vrij om een manier te kiezen die past bij jouw groep en lesmethode, mits het aansluit op de visie van de organisatie waar je mogelijk voor werkt uiteraard. Een paar voorbeelden van manieren om ze te gebruiken zijn:

 #1 Kies steeds een thema, of een serie vragen, dat aansluit op het thema waar je mee bezig bent en/of wat er speelt in de groep.

Stel, een ouder van een kind is het slachtoffer geworden van Whatsapp fraude en deelt dit in de groep. Dan kun je er bijvoorbeeld voor kiezen om dit onderdeel er uit te pakken en er op die manier over door te praten.

 #2 Laat de kinderen zelf een thema of categorie kiezen.
Soms is het zelfs al interessant om te zien waarom ze een bepaalde categorie bewust overslaan.

 #3 Ontwikkel een workshop rondom het onderwerp en verwerk de thema's erin.
Wij hebben bijvoorbeeld contacten met een rapper en een stand-up comedian om hen zelf verwerkingsopdrachten te laten doen, of om spannende onderwerpen met humor te delen.

Er zijn natuurlijk ook vele leuke vormen die je zelf kunt doen: laat ze zelf een reclame bedenken, een menu schrijven en de boodschappen doen van een vast budget, laat ze prijzen raden van de producten die jullie voor de lunch gebruiken, in de rol van cyberagent stappen of welke creatieve verwerking je ook bedenkt. Beweging, humor en 'zelluf doen' zijn uiteraard ook hierbij succesfactoren.

 #4 Maak het een vast onderdeel van iedere les/samenkomst.

Stellingen

De stellingen zijn vaak met opzet wat uitvergroot beschreven, of zoeken soms de uitersten op om zo (hopelijk met wat humor) leuke gesprekken met elkaar te voeren over deze, toch heel belangrijke, punten.

Wat leuk kan zijn, is om iedereen in de groep een rood en een groen bordje te geven (of twee plekken aan te wijzen waar je heen kunt rennen met 'waar' of 'niet waar', zodat je de reactie hoort/ziet van iedereen. En niet alleen van degenen die er op durven te reageren.

Wat als... vragen

De 'wat als vragen' schetsen reële situaties die vervolgens tot mooie gesprekken kunnen leiden. Tip die je kunt geven: Eerlijk zijn werkt het allerbeste, maar dat is in een (nieuwe) groep niet altijd makkelijk. Wat ook goed werkt is om te check bij één vriend wat hij of zij doet. Dan kan je overleggen en samen een keuze maken. Het delen van deze keuze aan de groep is makkelijker dan wanneer je er alleen voor staat.

*Money
Rebels*

Geldtypes

MONEYREBELS.

Geldtypes

Voor we je meer vertellen over de geldtypes, willen we nog even benadrukken dat het niet onze bedoeling is om een label op de kinderen te plakken. Integendeel. We zien de geldtypes juist als een ontdekkingsstocht van de vele talenten die in eenieder zijn gestopt en die je met elkaar, als groep, kunt gaan ontdekken.

Een kind IS dus ook niet één bepaald geldtype en alle geldtypes zijn waardevol. Maar wellicht ervaar je zelf het éne geldtype als 'beter' dan de ander. Probeer je eigen filter niet te gebruiken en kijk puur en alleen naar het kind. Dat maakt de ontdekkingsstocht nog waardevoller en zo ontdek je misschien wel nieuwe kanten van de kinderen.

Ps. de geldtypes zijn geen gimmick die we op een vrijdag op een terrasje hebben bedacht. Ze zijn gebaseerd op wetenschappelijk communicatiemodel 7Life©, waar Joëlla en Annelou gelicenseerd trainer en coach van zijn. Er zijn ook kindercoaches werkzaam met het model, dus wil je er meer van leren of mee doen? Let us know! Dan kijken we of we je verder kunnen helpen en/of kunnen verbinden met een coach die bij jouw organisatie past.

UIL – Doordenker

Onderzoekend - Observerend - Behoefte aan tijd/ruimte om zich terug te trekken.

Uilenkracht zien we als tieners dingen graag eerst willen snappen, interessant vinden, en van daaruit verder gaan. Gevoelige, rustige kinderen die tijd/ruimte en een vredige omgeving nodig hebben om zich terug te kunnen trekken en hun gedachten te kunnen vormen.

Kracht: Een uil is niet gevoelig voor trends en heeft vaak een geheel eigen visie op geld. Tip: Sparen werkt beter als je een UIL 'n duidelijk spaardoel laat kiezen die hij of zij interessant vind. Maak het concreet.

HOND - Zorger

Gevoelsmens - (com)passievol - creatief - zorgend - beschermend

Hondenkracht zien we bij de tieners die heel creatief en invoelend zijn. Tieners die dingen vol passie doen en hun hart durven volgen. Die oog hebben voor een ander en zorgzaam zijn.

Kracht: Een hond geeft graag geld uit om cadeautjes te kopen voor anderen.

Tip: Een HOND maakt vaak keuzes vanuit een emotie, wat wel eens tot een aankoop 'in het moment' kan leiden, die later minder verstandig blijkt. Leer ze daarom om minimaal één nachtje er over te slapen over de wat grotere aankopen.

TIJGER - Pionier

Vernieuwend - sterke wil - rechtvaardigheidsgevoel - avontuurlijk

Tijgerkracht zien we bij energieke tieners die het avontuur niet uit de weg gaan. Tieners die het belangrijk vinden dat er eerlijk wordt gespeeld, een sterke wil hebben en die houden van snel resultaat.

Kracht: Een tijger maakt duidelijke eigen keuzes wat ze willen doen moet hun geld.

Tip: Een TIJGER wil graag snel resultaat. Start daarom met een korte termijn spaardoel, want dat motiveert en zorgt voor succeservaring.

AAP - Verbinder

Positief - Humor - Leergierig - Overtuigingskracht - Enthousiast

Apenkracht zien we bij tieners waarbij het glas altijd halfvol is. Die positieve energie brengen, complimenten uitdelen, die houden van humor, vrolijke plaatjes en gezelligheid. We zien dan dat tieners zoeken naar rolmodellen (hello influencers), zijn bewust van hun uiterlijk en houden van nieuwe gadgets.

Kracht: Apen zijn enthousiast en houden van gezelligheid. Ze genieten van het leven, ook met hun geld.

Tip: APEN zijn vaak positief over de toekomst, ook qua saldo. Maar, op is toch écht op. Wees daar ook duidelijk over richting je tiener.

BIJ - Doener

IJverig - Praktisch - Oog voor detail - Behulpzaam - Opmerkzaam - Opgeruimd

Bijenkracht zien we bij tieners die praktisch handig zijn, ijverig zijn, dingen graag klaar en opgeruimd willen hebben en daar met plezier hun steentje in bijdragen. Het zijn behulpzame tieners die oog hebben voor de details en trots zijn op het eindresultaat.

Kracht: Bijen hebben een goed overzicht over hun geld. Werken voor (extra) geld is voor hen ook echt geen straf. Tip: Maak duidelijke geldafspraken met je tiener. Een BIJ vindt het fijn om te weten wat er van ze verwacht wordt.

LEE UW - Strateeg

Ambitieuw - Plannenmaker - Leider - Organiseren - Legt de lat hoog

Leeuwenkracht zien we bij tieners graag de leider zijn. Ze zijn ambitieus, en gaan voor de winst. Echte plannenmakers die de lat hoog leggen, niet alleen voor zichzelf.

Kracht: Een leeuw heeft duidelijke dromen en doelen, en gaat er ook voor om deze te halen. Tip: Het is goed om voor je doelen te gaan, én je mag ook leren genieten. Het helpt om een apart potje te maken met speelgeld, of snoepgeld, of wat je LEEUW een uitzondering waard vindt.

BEER - Beheerder

In balans - Oog voor kwaliteit - Gastvrij - Sociaal vaardig - goed met geld en spullen

Berenkracht zien we bij tieners die weloverwogen keuzes maken. Tieners die gastvrij zijn, precies weten wat iedereen leuk en lekker vindt. Het zijn toeners die kiezen voor kwaliteit en daarin investeren, ook als het gaat om hun spullen en relaties.

Kracht: Beren vinden geld belangrijk. Ze kunnen genieten van de munten en biljetten en gaan er graag goed mee om. Tip: Ook voor de BEREN is het goed om hen te prijzen voor hun spaartalent, maar ook een manier te vinden om ook van het geld te genieten. Maak daar een apart potje voor en moedig hen aan om te ontdekken van welke soort uitgave zij genieten en dat dan ook echt te doen.

Tot slot!

We hopen van harte dat je genoten hebt van de ontdekkingen in de training, in de manual en vooral natuurlijk ook in de gesprekken met de kinderen. We beogen met wat we doen zo volledig mogelijk te zijn, dus mocht je nog wat missen in één van de onderdelen, laat het ons weten. Dat is bij deze gelijk de challenge voor jou: kom vooral door met de tips en feedback! De beste, leukste, opbouwendste tips belonen we met een reep chocolade. Echt.

Veel plezier met de MoneyRebels Kletskaarten!

Annelou & Joëlla

*Money
Rebels*

Extra informatie

MONEYREBELS.

Inhoudelijke informatie

Sommige categorieën behoeven ook inhoudelijke informatie. Je vindt daar in dit hoofdstuk de uitwerking van. Het betreffen onderwerpen die momenteel in een snel tempo veranderen en ontwikkelen, zoals financiële criminaliteit waar alleen al in de afgelopen twee jaren diverse nieuwe vormen bij zijn gekomen en EUR 20 miljard meer schade in is geregistreerd.

Geld - algemeen

De volgende video geeft op een leuke manier weer wat de geschiedenis is van geld. Deze zou je eventueel met je groep kunnen kijken bij het thema 'geld-algemeen'. Voor de e-boek lezers, klik op deze [link](#). Google anders even op 'Eurowijs geschiedenis van geld'. Je vindt bij Eurowijs nog meer leuke content die je kunt gebruiken.

Geld - Zakgeldleeftijd

Gemiddeld starten ouders met het geven van zakgeld als kinderen 6 jaar zijn. Kinderen kunnen op deze leeftijd munten herkennen en ze leren op school de eerste stappen van rekenen.

Kinderen van 6 jaar starten met 50 cent per week. Kinderen van 12 jaar op de basisschool krijgen gemiddeld 3 euro zakgeld per week. Kinderen van 13 jaar op de middelbare school krijgen gemiddeld tussen 15 en 20 euro zakgeld per maand.

Money Mindset - cultuur

Cultuur heeft een grote invloed op de manier waarop je over geld praat en de keuzes die je maakt, net als vriendschappen en opvoeding. In sommige culturen wordt bijvoorbeeld niet over geld gepraat, je doet gewoon alsof je het hebt. Er zijn ook culturen waar financieel voor je familie zorgen belangrijk is, waar de familie van de man betaalt om een vrouw te mogen trouwen, en vele vormen meer.

Money Mindset - genoeg

Wanneer heb je genoeg geld? Deze vraag is eigenlijk niet echt in euro's uit te drukken. Voor volwassenen is dat minimaal voldoende om de maandelijkse lasten te kunnen voldoen en eten op tafel te hebben. Genoeg kan ook zijn wanneer je genoeg geld hebt om te leven en je schulden af te lossen. Of wanneer je zelf kunt leven en een ander kunt helpen. Genoeg geld is dus niet in euro's uit te drukken, dus deze vraag is een open vraag.

Geld verdienen - idool

De gedachte achter dit thema, is om de kinderen te laten zien dat talent ook een ruilmiddel is, net als geld. Stel je hebt iemand die heel goed kan koken, dan zet diegene zijn of haar tijd en talent in en ruilt dat tegen geld. Of iets waar de ander weer heel goed in is. Talenten heeft iedereen, maar om op die manier naar je sterke kanten te kijken, of er over te praten, is niet voor iedereen makkelijk. Daarom kiezen we ervoor dat te bespreken aan de hand van hun idool die misschien goed is in zingen, dansen, rappen, YouTube video's maken, gamen zijn, of wat dan ook. Vervolgens is de link weer makkelijk te leggen naar iemands eigen talenten.

Geld verdienen - geld verdienen

Vanaf welke leeftijd mag je werken? Je mag beginnen met werken als je 13 jaar bent. Je mag dan klusjes in en om het huis en licht werk uitvoeren, zoals vakkenvullen. Sommige werkzaamheden mogen met een volwassene erbij, zoals het rondbrengen van reclamefolders.

Vanaf je 15de mag je wel een krantenwijk of achter de kassa zitten. Vanaf 16 jaar is werken in de horeca ook een optie, onder toezicht van een deskundige volwassene. Alcohol schenken mag dan (uiteraard) nog niet.

Een werkgever mag jongeren nooit verhinderen naar school te gaan en een bijbaan mag natuurlijk ook niet slecht zijn voor de gezondheid. Werkgever én ouders zijn daar verantwoordelijk voor.

Hoeveel mag je werken?

Op je 13de en 14de mag je maximaal 7 uur, en op je 15de maximaal 8 uur op een dag werken. Op een schooldag werk je maximaal 2 uur. Ook mag je alleen werken tussen 7 uur 's ochtends en 7 uur 's avonds. Voor 13- en 14-jarigen is werken op zondag verboden.

Geld verdienen - klusjes

Klusjes doen mag op iedere leeftijd. Er is een verschil tussen de reguliere huishoudelijke klusjes in huis en betaalde klusjes. Bij betaalde klusjes gaat het om extra taken buiten de dagelijkse klusjes.

Het bedrag voor een klusje is afhankelijk van de tijd (hoe lang ben je met een klusje bezig) en de intensiviteit (hoe zwaar is het klusje).

Klusjes zijn gezinsgebonden. Ieder gezin kan hier zelf afspraken over maken.

Uitgeven - uitgeven

Hoeveel betaal je voor een roodstand op de rekening?

Tussen 9% en 12,9% rente over het negatief saldo.

Uitgeven - reclame

Wat is een influencer? Iemand wordt als influencer gezien wanneer hij of zij een bovengemiddelde invloed heeft op het (koop)gedrag van (andere) consumenten op een webshop en winkel. Het is goed om met de kinderen ook het gesprek aan te gaan in hoeverre zij denken dat influencers wel of niet alleen dingen aanprijzen waar ze zelf achterstaan.

Hoe verdienen influencers hun geld?

Influencers verdienen op vele verschillende manieren hun geld. De bekendste en meest voorkomende manieren zijn wellicht de reclames en 'tips' tijdens video's en in social media posts. Maar er zijn meer vormen:

- Affiliate marketing. Je ontvangt dan geld voor iedere keer dat mensen op een affiliate link klikken op je website en iets kopen. Bijvoorbeeld: je vertelt over je favoriete boek en plaatst er een linkje bij naar Bol.com. Als mensen hier op klikken en iets kopen, ontvang je een deel van de omzet. Soms ontvang je zelfs al een bedrag als ze de website bezoeken.
- Merchandise. Denk bijvoorbeeld aan KnolPower van Enzo Knol, waarbij je rugzakken, hoodies, etcetera kan kopen met KnolPower erop.
- Een eigen product of dienst. Denk aan een online cursus, een e-book, een planner of een beauty product.
- Spreken. Je ziet ook veel influencers zich beschikbaar stellen als spreker over een bepaald onderwerp. Een veelvoorkomend onderwerp is over online zichtbaarheid en online marketing.

Sociale druk

Iedereen heeft er weleens last van. Jong en oud. En sociale druk (ook wel groepsdruk genoemd) kan bijzonder groot zijn. Ook in de brugklas. Sociale druk kan je niet voorkomen. Je kan kinderen hier wel op voorbereiden. Heel praktisch. Door het oefenen met 'wat als...' vragen. Stel elkaar vragen over een situatie die al is geweest of die misschien ooit komt. Bedenk vervolgens samen een passend antwoord. Zo ben je voorbereid op toekomstige situaties.

Uitgeven - online uitgeven

Waar moet je allemaal op letten als je online iets koopt?

De betrouwbaarheid van een webshop

iDEAL is een veilige betaalmethode. Maar... een iDEAL logo op een website betekent niet dat het een veilige website is. Check de betrouwbaarheid door bijvoorbeeld de shop op te zoeken in de ledenlijst van Thuiswinkel waarborg. En lees vooral klantenreviews op onafhankelijke sites.

Gratis retourneren is vaak toch niet gratis

Kijk altijd naar de voorwaarden op de webshop. Vooral ook in het geval van internationale webshops. Zijn er bijvoorbeeld kosten verbonden aan verzending of invoerrechten?

Daarnaast zie je regelmatig staan; gratis retourneren. Dit betekent dat er geen administratiekosten in rekening worden gebracht. Maar vaak zijn de verzendkosten van het retourneren wel voor eigen rekening. Belangrijk om naar deze extra kosten te kijken, want die kan van invloed zijn op de keuze om wel of niet online te shoppen.

Wat wordt er bedoeld met 'achteraf betalen'?

Wat vind je van deze manier van betalen?

Veel online winkels bieden de mogelijkheid van achteraf betalen. Je betaalt dan niet gelijk tijdens het online afrekenen met bijvoorbeeld iDEAL, maar krijgt de optie om later / achteraf te betalen. Heel prettig als je een grotere bestelling plaatst om thuis te passen en te vergelijken. Maar met achteraf betalen verlies je ook overzicht over je uitgaven. Koop je iets wat je zeker wilt hebben? Reken direct af. Koop je iets waar je nog over twijfelt? Kies voor achteraf betalen, maar betaal direct op het moment dat je de keuze hebt gemaakt.

Achteraf betalen is officieel niet toegestaan als je jonger bent dan 18 jaar. Doordat er vaak geen check op leeftijd is kunnen kinderen er wel gebruik van maken.

Extra tip! Online aankopen zijn super snel gedaan. Leer jezelf aan dat voordat je op de bestel knop duwt, even een extra moment goed nadenkt. Het liefste zelfs even een thee pauze inlost of zelfs er een nachtje over slaapt. Wil je je shoppingbag echt graag in huis hebben? Du dan pas op de knop.

Wat is een credit card? Wat is het verschil tussen een pinpas en een creditcard?

Een credit card is een soort pinpas waarmee je uitgesteld kunnen betalen. Dus in plaats van een directe afschrijving op je rekening, betaal je aan het eind van de maand het gehele bedrag van al je aankopen met de creditcard. Naast de maandelijkse aflossing van het gehele saldo, bestaat er ook een mogelijkheid waarbij je er voor kiest alles in stukjes terug te betalen. Over het openstaande saldo betaal je vervolgens rente. Het grootste verschil is daarom dat bij je pinpas het bedrag direct wordt afgeschreven, en bij de creditcard niet.

Waarom kiezen sommige mensen voor een creditcard? In het buitenland wordt deze vrijwel geaccepteerd en de pinpas lang niet overal. Dat geldt ook voor sommige webshops. Bovendien zijn er creditcards waarbij je aankopen bijvoorbeeld verzekerd zijn tegen schade tijdens de verzending.

Hoeveel rente betaal je op een credit card?

Het gemiddelde rentepercentage ligt rond de 14%. Naast de rente, betaal je ook jaarlijks een vergoeding voor het hebben van de creditcard. En vaak worden er ook transactiekosten gerekend als je betaalt met je creditcard.

Uitgeven - lenen

Is geld lenen aan vrienden hetzelfde als geld lenen aan familie?

Ja, dat is hetzelfde. Het voelt niet hetzelfde. Je gaat er vanuit dat familie je niet voor de gek houdt. Alleen, iemand met financiële problemen zit in stress. Maakt beslissingen uit paniek en even niet vanuit de relatie. Het is heel vaak niet iemand zijn doel om je voor de gek te houden, maar in zulke situaties kan het heel vaak anders lopen dan ze bedoelden.

Het advies vanuit MoneyRebels is daarom ook na jarenlange ervaring: DOE HET NIET. Het gaat vrijwel altijd fout en in veel gevallen helpt het de persoon in kwestie namelijk ook helemaal niet. Als iemand een financieel probleem heeft, is het goed wanneer hij of zij hulp zoekt voor het probleem. Als het probleem nog bestaat, is er een grote kans dat je het geld niet terugkrijgt. Dus wanneer je besluit te uit te lenen, ga er dan van uit dat je het niet terug gaat krijgen. Leen daarom ook geen geld uit dat je niet kunt missen. Dat beschermt jou, je vriend(in) en/of je familie.

Voor kinderen die al met dergelijke keuzes te maken hebben, is daarom het advies. Geld geven kan als je het zelf echt graag wilt, geld lenen niet.

Hoeveel kost het om te lenen?

Er zijn verschillende manieren waarop je geld kunt lenen. Bijvoorbeeld door een roodstand, een limiet op je rekening, een creditcard (waarbij je niet elke maand aflost), een lening, een studielening of een hypotheek. De rentes verschillen per soort product. Zo ligt de gemiddelde rente van een lening, limiet, creditcard of roodstand als vaak rond de 10%. Bij een studielening of hypotheek is dat veel lager, maar die zijn wel voor een specifiek doel: een studie of een huis.

Is lenen voor je studie hetzelfde als lenen voor een auto?

Wij zijn zelf van mening van niet. Studietoeleningen zien we als een investering voor de toekomst. Dat houdt altijd waarde, omdat je jezelf ontwikkelt op een manier die voor inkomen kan zorgen. Een auto is al minder waard op het moment dat je de garage uitrijdt, dan toen je hem kocht. Bovendien moet je een lening voor je auto nog steeds afbetalen, ook al is deze total loss gereden of heb je de auto voor minder verkocht dan de hoogte van de lening. Ons advies is daarom: een lening voor een studie kan een goede investering zijn. Mits je je studie ook succesvol afrondt (anders moet je de lening alsnog terugbetalen zonder resultaat). Een auto kun je beter pas kopen, als je dat überhaupt al wil, als je het geld bij elkaar hebt gespaard.

Financiële criminaliteit

Geldcriminaliteit is enorm toegenomen in de afgelopen jaren. Bovendien zien we dat kinderen er al vroeg mee in aanraking kunnen komen. We geven een uitleg over phishing, geldezels en Whatsapp fraude.

Idee! Om het een niet al te zwaar onderwerp te laten worden, kun je het in spelvorm met elkaar ontdekken. Beschrijf bijvoorbeeld een situatie met geldcriminaliteit en laat hen raden hoe het heet. Laat ze ook zelf bedenken wat je dan moet doen. Of laat ze in de rol van agent kruipen om een zaak op te lossen!

Phishing

Phishing is een vorm van internetfraude waarbij criminelen uit zijn op persoonlijke (bank)gegevens.

Hoe doen ze dit?

Geldcriminelen sturen mailtjes. In deze mailtjes word je gevraagd om op een link te klikken en in te loggen met je gegevens. Het zijn vaak zeer goed lijkende mailtjes en websites. Daarnaast kan het verhaal heel betrouwbaar overkomen. Zoals in verband met veiligheid voeren we een extra controle uit'.

Hoe voorkom je dit?

Leg uit dat er geen enkele betrouwbare financiële instelling ooit vraagt om persoonlijke gegevens. Ook als je een mail ontvangt van bank, belastingdienst, ministerie, politie, klik je nooit op een link.

Twijfel je?

Stap 1. Check het mailadres. Vaak zit hier een klein tekstfoutje in.

Stap 2. Bel zelf naar de betreffende organisatie en check het verhaal.

Geldezels

Een geldezel is een vorm van pinpasfraude. Geldcriminelen zijn op zoek naar betaalrekeningen om te gebruiken voor het doorsluizen van crimineel geld.

Hoe doen ze dit?

Geldcriminelen vragen of ze de pinpas en pincode mogen lenen. Vaak tegen een forse vergoeding. Het klinkt als aantrekkelijk vorm om snel geld te verdienen, zonder dat je er iets voor hoeft te doen. En ze doen ook vaak wat ze beloven. Je bent maar een paar uur je pinpas kwijt en je ontvangt ook daadwerkelijk een geldbedrag. Jongeren die hierin trappen worden geldezels genoemd.

Wat is het gevaar?

Banken houden alle transacties continu in de gaten. Als er op de rekening van jongeren onverwacht grotere bedragen worden geboekt, gaat er een belletje rinkelen. Bij grote twijfel wordt de politie ingeschakeld. Blijkt er in inderdaad sprake te zijn van criminele activiteiten, dan krijgen jongeren een strafblad en mogen ze vaak geen klant meer zijn van de bank.

Hoe voorkom je dit?

Een pinpas en pincode zijn persoonlijk en geheim. Deel dit met niemand. Ook niet met je beste vrienden die je 100% vertrouwt.

Whatsapp fraude

Whatsapp fraude is een oplichtingsvorm waarbij criminelen proberen om anderen over te halen om geld te storten.

Hoe doen ze dit?

Geldcriminelen sturen appjes uit naam van een familielid of bekende. In de app doen ze een dringend verzoek om op korte termijn een bepaald bedrag over te maken omdat ze anders problemen krijgen of iets mislopen. Bijvoorbeeld een 'broer' die appt met de boodschap dat hij snel 150 euro moet overmaken om kaartjes voor een gaaf festival te krijgen.

Geldcriminelen steken veel tijd in het vooronderzoek. Via social media onderzoeken ze familiebanden of vriendengroepen en kijken ze naar favoriete bezigheden. Deze persoonlijke aanpak zorgt er voor dat je snel gelooft dat het echt is.

Hoe voorkom je dit?

Check de app waarin het verzoek staat:

Heeft de 'bekende' een nieuw nummer gekregen?

Gaat het om een dringend verzoek?

Krijg je geen antwoord op vragen?

Wees dan gewaarschuwd. Bel de bekende op het nummer dat jij kent.

Helaas...

Omdat je zelf geld overmaakt naar de rekening, heb je vaak geen recht op geld retour van de bank. Maak wel altijd melding bij de Fraudehelpdesk. Zo kan je fraude bij andere personen voorkomen.

Extra veiligheidstip

Houd het saldo op de betaalrekening laag. Komt het saldo boven een bepaald bedrag? Boek het extra geld over naar de spaarrekening.

Waarom? Als je je pinpas verliest, kan er met contactloos betalen tot 50 euro van een betaalrekening worden gehaald. Of als je toch per ongeluk op een link klikt waardoor een crimineel bij je gegevens kan, is dit vaak de toegang tot een betaalrekening.

Houd het saldo daarom laag, dan blijft de schade beperkt. Toch geld nodig? Het terugboeken van spaarrekening naar betaalrekening is met de Mobiel Bankieren app in seconden gebeurd.

F-game

Jongeren, en zelfs kinderen, zijn echt niet altijd het slachtoffer van financiële criminaliteit. Voor sommigen is het juist hun inkomstenbron. De meesten rollen in dit wereldje, doordat ze worden geworven via Instagram of TikTok met de belofte snel veel geld te verdienen, zonder al te veel moeite. Jongens en meiden die vooral laten zien dat ze veel geld hebben, en zo het aantrekkelijk maken voor anderen om ook aan de slag te gaan met F-game, want zo noemen ze het. De F, staat voor fraude overigens. Eenmaal in het wereldje, kom je er niet zomaar meer uit. Jongeren die er uit wilden stappen, werden bedreigd en durven niet meer zomaar over straat. De NOS maakte er een aantal goede video's over die je op YouTube kunt vinden en in de les kunt gebruiken. Zoek vooral ook even naar F-game op TikTok en maak het in de klas bespreekbaar. Uitgangspunt: het lijkt interessant, maar je vergooit je kans op een goede toekomst. Het is strafbaar, wordt steeds sneller ontdekt door politie, beschadigt andere mensen en bovendien zit je gevangen in een crimineel netwerk waar je niet zomaar uit kunt stappen als je niet meer wilt.

Ruimte voor notities